

Helsingin syyttäjänvirasto
Osasto 3

Oikeusministeriö
Lainvalmisteluosasto
Ylijohtaja Asko Välimaa

Lausunto liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta

(Lausuntopyyntö OM 8/41/2014, 20.1.2016)

1. Aluksi

Lakimuutosta koskevasta valmisteluaineistosta on pääteltävissä, ettei liiketoimintakiellon vaikuttavuutta ole lainkaan selvitetty talousrikollisuuden torjunnassa.

Poliisi valvoo liiketoimintakielloon määrättyjä henkilöitä. Valmisteluaineistossa ei ole löydettävissä selvityksiä siitä, miten tätä valvontaa on suoritettu ja erityisesti mitkä ovat valvonnalla saadut tulokset. Asiaa koskevissa selvityksissä tyydytään vain toteamaan liiketoimintakieltojen määrän lisääntyneen.

Käytännön kokemukseni 25 vuoden ajalta talousrikosten parissa - ensin tutkinnanjohtajana ja sittemmin syyttäjänä - eivät tue sitä näkemystä, että liiketoimintakiellot vähentäisivät talousrikollisuutta. Näkemykseni mukaan nyt suunnitellut muutokset eivät lisää kiellon tehoa talousrikosten torjunnassa. Muutokset veisivät entisestään voimavaroja syyttäjien päätehtävästä; rikosvastuun toteuttamisesta, jossa tulee keskittyä tehokkaaseen esitutkintayhteistyöhön, syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn.

2. Liiketoimintakiellon edellytysten tutkinnan pyytämiseen oikeutettujen piirin laajentamisesta

Liiketoimintakieltovaatimuksen perusteleminen tuomioistuimelle on sitä helpompaa, mitä paremmin itse pääasiassa eli talousrikosprosessissa on onnistuttu esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja tuomioistuinissa.

Varsinaisen rikosprosessin ulkopuolella esitetty liiketoimintakieltovaatimus on käytännössä esitutkintaviranomaisten ja syyttäjien rajallisten resurssien haaskausta. Kuten tilastotkin osoittavat tällaisia vaatimuksia tehdään käytännössä perin harvoin. Liiketoimintakiellon edellytysten tutkinnan pyytämiseen oikeutettujen piirin laajentaminen aiheuttaisi vaaran, että käytettävissä olevat rajalliset resurssit ohjautuisivat sivuraiteille varsinaisen talousrikosprosessin tästä kärsiessä. Liiketoimintakiellon edellytysten tutkinnan käynnistäminen tulisi olla yksin vaatimuksen esittämiseen oikeutetun eli syyttäjän päätettävissä. Tällöin tutkinta tehtäisiin vain, kun liiketoimintakieltoon määräämiselle on todellista tarvetta.

3. Väliaikaisesta liiketoimintakiellosta

Väliaikaiseen liiketoimintakieltoon liittyvä prosessi vie esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän voimavaroja rikosvastuun toteuttamisen kannalta sivuasiiaan. Väliaikainen liiketoimintakielto edellyttää varsinaisesta rikosprosessista erillistä omaa käsittelyään tuomioistuimessa todisteluineen kaikkinaansa. Tähän käsittelyyn syyttäjä joutuu uhraamaan työaikaansa, jota muutoin voisi tehokkaammin käyttää rikosasian jouduttamiseen.

Väliaikaista liiketoimintakieltoa koskevan vaatimuksen esittämistä varten syyttäjä joutuu teettämään esitutkintaviranomaisella sitä koskevan tutkinnan. Esitutkintaviranomainen joutuu ennen varsinaista esitutkintapöytäkirjan valmistumista tekemään erillisen pöytäkirjan, johon on koottu syyttäjän edellyttämä näyttö väliaikaista liiketoimintakieltoa koskevan vaatimuksen esittämistä varten. Vaatimuksen johdosta asiassa tulee järjestää suullinen pääkäsittely käräjäoikeudessa. Vastaajalla on väliaikaiseen liiketoimintakieltoon määräämisestä kantelu-oikeus. Oikeuskäytännön mukaan syyttäjällä ei vastaavaa kantelu-oikeutta ole. Syyttäjä voi toki hankkimansa lisänäytön perusteella laittaa väliaikaista liiketoimintakieltoa koskevan vaatimuksen uudelleen vireille.

Väliaikainen liiketoimintakielto edellyttää lisäksi, että syyttäjä hakee määräajoin jatkoa väliaikaiselle liiketoimintakiellolle, jos syytettä ei saada määräajassa nostettua asiassa. Myös jatkokäsittelyt ovat käräjäoikeudessa suullisia, mikäli väliaikaiseen liiketoimintakieltoon määrätty sitä vaatii, ja näissä jatkokäsittelyissä voidaan esittää mittavaakin todistelua puolin ja toisin.

Väliaikaiseen liiketoimintakieltoon liittyvät toimet syövät voimavaroja, jotka muutoin voitaisiin käyttää syyttäjien perustehtävään eli rikosvastuun toteuttamiseen.

4. Liiketoimintakiellon vaikutusten vertailua

Liiketoimintakieltoon määrätty taho on hieman kärjistetyksi jaoteltavissa karkeasti kahteen ryhmään; yrittäjiin, joiden yhtiöt ovat talousvaikeuksissaan ajautuneet konkurssiin ja harmaan talouden alalla toimiviin ammattirikollisiin.

Liiketoimintakielto saatetaan määrätä yrittäjälle, joka on liiketoiminnassaan laiminlyönyt kirjanpidon kokonaan. Laiminlyönnin syynä saattaa olla kannattamaton liiketoiminta eikä yrittäjällä ole ollut enää varaa maksaa kirjanpidosta. Usein yrittäjä jatkaa epätoivoisesti liiketoimintaa kirjanpidon laiminlyöden, kunnes velkojat hakevat yrityksen konkurssiin. Lähtökohtaisesti kirjanpidon laiminlyönti täyttää törkeän kirjanpitorikoksen tunnusmerkistön, josta seuraa liiketoimintakieltoon määrääminen. Kyse on usein yrittäjästä, joka epäonnistuttuaan liiketoimissaan, on joutunut ensimmäistä kertaa rikosasian vastaajaksi. Hän on saattanut toimia koko työuransa yrittäjänä eikä muulla tavalla pysty itseään työllistämään. Tämänkaltaisen yrittäjän kohdalla liiketoimintakiellon teho on merkittävä; se estää häntä jatkossa yrittämästä lainmukaista liiketoimintaa, jonka myötä hän voisi vähintään työllistää itsensä ja selviytyä epäonnisesta liiketoiminnastaan seuranneista velvoitteistaan.

Sen sijaan liiketoimintakiellolla ei havaintojeni mukaan ole mitään käytännön merkitystä henkilölle, joka toimii harmaan talouden alueella järjestelmällisesti ja jopa järjestäytyneesti. Talousrikostuomion myötä määrätty liiketoimintakielto ei estä tällaista henkilöä jatkamasta rikollista toimintaa; jatkossa hän toimii taustalla käyttäen hyväkseen muita henkilöitä, jotka toimivat varta vasten rikolliseen toimintaan perustettujen yhtiöitten nimellisinä vastuuhenkilöinä.

Liiketoimintakiellon määrääminen tällaiselle ammattirikolliselle saattaa siis osaltaan olla laajentamassa talousrikollisten piiriä. Erilaiset bulvaanijärjestelyt vielä vaikeuttavat rikosten selvittämistä ja pahimmillaan tämä taustalla toimiva, rikoksistaan eniten hyötynyt taho jää kokonaan saattamatta rikosvastuuseen.

Tiivistetysti toteaisin, että liiketoimintakieltojärjestelmä jo nykymuodossaan estää tehokkaasti laillisen yritystoiminnan sellaisilta liiketoimintakieltoon määrättyiltä henkilöiltä, joilla siihen olisi kykyä ja halua. Ammattirikollisten toimintaan liiketoimintakielloilla ei vaikuteta edes hidastavasti.

5. Lopuksi muutamia hajahuomioita

a. Viiden vuoden vireillepanoajasta

Laajojen talousrikoskokonaisuuksien esitutkintavaihe kestää usein pitkään ja jo esitutkintaviranomaiselle tullessaan tutkittavien rikosten tekoajasta on oma aikansa kulunut. Syyteharkintavaihe tuo lisäksi oman viivästyksensä ennen kuin rikosasia on saatu vireille tuomioistuimessa. Erityisesti laajoissa ja merkittävässä

talousrikosasioissa syytettä ei ehditä usein saattaa vireille liiketoimintakiellon määräämiselle edellytetyssä viiden vuoden määräajassa.

Havaintojeni mukaan erityisesti harmaan talouden alueella nimenomaan laajoissa talousrikoksissa toimivat aktiivisimmat ammattirikolliset välttävät liiketoimintakiellon säädetystä määräajasta joutuen.

Liiketoimintakiellon vireillepano aikaan ei ole tässä yhteydessä suunniteltu muutoksia, vaikka perustellusti määräaika voisi olla sama kuin kiellon perustana olevan rikoksen vanhentumisaika. Talousrikosasioiden käsittelyssä keskeisintä kuitenkin on kohdentaa resurssit tehokkaan ja joutuisan prosessin kehittämiseksi, jolloin laajatkin rikosasiat saataisiin vireille nykyistä nopeammin.

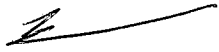
b. Liiketoimintakielto syyteneuvottelumenettelyssä

Liiketoimintakielto ei ole syyteneuvottelussa syyttäjän neuvoteltava asia, jolloin se tosiasiasa rajoittaa syyteneuvottelumenettelyn käyttämistä.

c. Liiketoimintakielto varsinaisen rangaistuksen korvikkeena

Edellä kerrottuun viitaten mielestäni liiketoimintakielto käytännössä kohdentuu varsin sattumanvaraisesti ja se osuu harvoin oikeaan maaliin niin, että sillä saataisiin estettyä talousrikollisuutta. Liiketoimintakieltoa ei tästä syystä ole pidettävä realistisena vaihtoehtoisena rangaistusseuraamuksena. Liiketoimintakieltoa koskevien muutosten sijasta koen tärkeämpänä korottaa talousrikosten rangaistusmaksimeja samalle tasolle kuin esimerkiksi Ruotsissa, jossa mm. törkeän veropetoksen maksimirangaistus on kuusi vuotta vankeutta. Maksimirangaistusten korottaminen toisi samalla kaivattua pelivaraa syyteneuvottelujärjestelmään.

Helsingissä, helmikuun 4. päivänä 2016

Tapio Nyrhilä
Kihlakunnansyyttäjä, apulaispäällikkö
Helsingin syyttäjänvirasto